

**KATEDRA TEOLOGII MORALNEJ SPOŁECZNEJ
WYDZIAŁU TEOLOGII
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II**

Al. Raławickie 14 20-195 Lublin skr. pocz. 129

Ks. prof. dr hab. Jerzy Gocko, prof. zw.
Kierownik Katedry Teologii Moralnej Społecznej
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Adres prywatny: ul. Kalinowszczyzna 3; 20-129 Lublin
e-mail: Jerzy@Gocko.pl; tel. +48 668 737 737

RECENZJA

w postępowaniu o nadanie tytułu profesora
ks. dr. hab. Zbigniewowi Wanatowi, prof. UMK

Postępowanie o nadanie ks. dr. hab. Zbigniewowi Wanatowi, prof. UMK, zwanemu dalej Kandydatem, tytułu profesora w dziedzinie nauk teologicznych wszczęła Rada Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w dniu 24 kwietnia 2019 r.

Kandydat, zgodnie z § 18.2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (*Dz.U. z 2018 poz. 261*), przedstawił do recenzji następujące materiały:

1. autoreferat w języku polskim, przedstawiający życiorys naukowy, osiągnięcia naukowe Kandydata oraz osiągnięcia w zakresie opieki naukowej i kształcenia młodej kadry, w tym informacje o zakończonych przewodach doktorskich, w których Kandydat pełnił funkcję promotora oraz o otwartych, a jeszcze nie zakończonych przewodach doktorskich, jak również o recenzjach sporządzonych przez Kandydata w przewodach doktorskich, postępowaniach habilitacyjnych, a także o działalności popularyzującej naukę. Jako informacje dodatkowe wymieniono działalność w towarzystwach naukowych, funkcje pełnione na macierzystej uczelni, formy współpracy międzynarodowej oraz otrzymane nagrody i wyróżnienia UMK;

2. ankietę oceny osiągnięć naukowych osoby ubiegającej się o nadanie tytułu profesora po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, sporządzoną według Załącznika nr 2 do wyżej wymienionego rozporządzenia, ze wskazaniem, które z przedstawionych osiągnięć Kandydat uznaje za najważniejsze;
3. informacje o recenzentach w przewodzie doktorskim i przewodzie habilitacyjnym oraz o recenzentach ważniejszych prac Kandydata.
4. wybrane publikacje Kandydata przed i po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego.

Do Wniosku Kandydat przedstawił również monografie autorskie:

1. *Hipokrates i sumienie. Teologiczny aspekt formacji moralnej pracowników służby zdrowia*. Pelplin: Bernardinum 2019, wskazaną jako tzw. **książka profesorska**;
2. *Sumienie w blasku Prawdy*. Toruń: Wydawnictwo naukowe UMK 2012 oraz 5 monografii zbiorowych, których Kandydat był bądź to redaktorem, bądź współredaktorem naukowym:
 1. *Bioetyka personalistyczna wobec wyzwań biomedycyny*, red. Z. Wanat, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2011.
 2. *Dar życia. W 25 rocznicę publikacji instrukcji „Donum vitae”*, red. Z. Wanat, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2012.
 3. *Rodzina sercem cywilizacji miłości. W dwudziestą rocznicę publikacji Listu do rodzin św. Jana Pawła II*, red. Z. Wanat, I. Werbiński, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2014.
 4. *Odkrywać dar Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2017.
 5. *żyć łaską Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2017.

Analiza przedstawionych dokumentów i wykazów upoważnia do jednoznacznego stwierdzenia, że **pod względem formalnym wniosek został złożony prawidłowo** i może być przedmiotem dalszego opracowania w formie niniejszej recenzji, której podstawowym celem jest **potwierdzenie spełnienia warunków** zapisanych w art. 26 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (*Dz. U. Nr 65 poz. 595 z 14 marca 2003 z późniejszymi zmianami*)”.

Ustawodawca wymaga, by Kandydat do tytułu profesora posiadał:

- a) osiągnięcia naukowe znacznie przekraczające wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym;
- b) doświadczenie w kierowaniu zespołami badawczymi realizującymi projekty finansowe w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych lub odbył staże w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych lub prowadził prace naukowe w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych;
- c) osiągnięcia w opiece naukowej;

- uczestniczył co najmniej raz w charakterze promotora w przewodzie doktorskim zakończonym nadaniem stopnia,
- uczestniczył co najmniej raz w charakterze promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim zakończonym nadaniem stopnia lub uczestniczył w charakterze promotora w otwartym przewodzie doktorskim
- uczestniczył dwa razy w charakterze recenzenta w przewodzie doktorskim lub przewodzie habilitacyjnym lub postępowaniu habilitacyjnym.

Analiza przedstawionych dokumentów i wykazów upoważnia do jednoznacznego stwierdzenia, że Kandydat **wypełnia wszystkie wymagania ustawowe potrzebne do nadania tytułu profesora.**

*

Dalsza część recenzji zawiera „szczegółowo uzasadnioną ocenę, czy osoba ubiegająca się o nadanie tytułu profesora spełnia” wyżej wymienione ustawowe wymagania oraz moje „stanowisko w sprawie nadania tytułu profesora” ks. dr. hab. Zbigniewowi Wanatowi, profesorowi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Szczegółowe odniesienia do ww. wymagań określonych przez Ustawodawcę.

a) *osiągnięcia naukowe znacznie przekraczające wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym:*

Ks. dr hab. Zbigniew Wanat uzyskał stopień doktora habilitowanego w 2012 r., a więc 7 lat przed złożeniem niniejszego wniosku o tytuł profesora. Przedmiotem jego rozprawy habilitacyjnej była monografia *Sumienie w blasku Prawdy. Polska teologia sumienia XX wieku*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2012. Od zakończenia przewodu habilitacyjnego Kandydat w znaczącym zakresie powiększył swój dorobek naukowy i publikacyjny. Zgodnie z wykazem publikacji zamieszczonych w Ankiecie oceny osiągnięć naukowych (...), Kandydat opublikował po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego:

- 27 autorskich polskojęzycznych i obcojęzycznych publikacji naukowych w czasopiśmie krajowych, w tym 10 autorskich artykułów naukowych oraz 17 recenzji (wykaz A.I.1);
- 1 monografię autorską oraz 4 monografie naukowe jako ich redaktor lub współredaktor naukowy (wykaz A.I.2);
- 10 współautorskich publikacji naukowych i udziałów w opracowaniach zbiorowych (wykaz A.I.3).

Oprócz działalności publicystycznej Kandydat przedstawił również swoją aktywność naukową na wystąpieniach na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych w kraju i zagranicą. Zgodnie z ankietą po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego Kandydat aktywny brał udział w 11 takich wydarzeniach naukowych (wykaz A.II.1.1A-B). Oprócz tego był organizatorem jednej międzynarodowej konferencji naukowej. Kandydat jest również członkiem rady naukowej rocznika „Perspectiva” (od 2013 r.) oraz członkiem zespołu recenzentów 9 czasopism naukowych, co raz jeszcze potwierdza jego znaczącą pozycję w środowisku polskich teologów moralistów (wykaz A.II.1.2).

Kandydat wylicza również jeden zrealizowany projekt badawczy finansowany przez UMK w ramach działalności statutowej (wykaz A.II.1.3).

I. Ocena głównego osiągnięcia Kandydata:

Książka *Hipokrates i sumienie. Teologiczny aspekt formacji moralnej pracowników służby zdrowia* (Pelplin: Wydawnictwo Bernardinum 2019 ss. 373) stanowi swego rodzaju podsumowanie poszukiwań naukowych Kandydata w obszarze ludzkiego sumienia, którą podejmował pod różnymi aspektami od początku swojej kariery naukowej. Wydając nowe publikacje w tym zakresie, za każdym razem poszerzał perspektywę badawczą bądź to pod kątem merytorycznym, źródłowym, bądź to interdyscyplinarnym. W swoim doktoracie skupił się na nauczaniu Jana Pawła II, w habilitacji na osiągnięciach polskich teologów w XX wieku, a w tzw. książce profesorskiej na całościowym ujęciu formacji sumienia pracowników służby zdrowia.

Metodologiczne założenia książki zostały w sposób czytelny ukazane we wstępie. Autor słusznie uznał, że formacja moralna pracowników służby zdrowia, która swoimi korzeniami sięga tzw. przysięgi Hipokratesa, jest rzeczywistością dynamiczną. Stąd potrzeba uwzględniania w niej współczesnych uwarunkowań, zwłaszcza tych przemian kulturowych, które wpływają na sposób postrzegania i rozwiązywania problemów etycznych. Wskazując na rozwój refleksji bioetycznej, która jest odpowiedzią na nowe dylematy moralne związane z rozwojem współczesnych badań i technologii medycznych i biologicznych, proponuje refleksję teologiczną nad formacją moralną służby zdrowia. Bowiem ani sama wiedza etyczna, ani kodeksy deontologiczne i składane przyrzeczenia nie przekładają się automatycznie na wysoki poziom etyczny środowiska medycznego. Stanowią natomiast ważny element formacji, którą Kościół stara się wspierać zarówno poprzez nauczanie moralne, jak i działania duszpasterskie.

Ukazując aktualny stan badań, Kandydat zwrócił uwagę na **dwa dominujące nurty** opracowań dotyczących formacji moralnej pracowników służby zdrowia: jeden o charakterze teologicznomoralnym, drugi duszpasterskim (pastoralnym), oraz wskazał na pilną konieczność integralnego ukazania formacji moralnej, uwzględniającej oba wskazane nurty. Założenie to stało się główną perspektywą badawczą w monografii profesorskiej. Metodą badawczą służącą realizacji tego celu stała się krytyczna analiza tekstów źródłowych oraz literatury przedmiotu. Wykorzystana baza źródłowa obejmuje zarówno współczesne nauczanie Kościoła dotyczące szeroko rozumianych moralnych aspektów życia chrześcijańskiego, jak i liczne wypowiedzi adresowane bezpośrednio do pracowników służby zdrowia. Ze względu na poszukiwanie odpowiedzi dotyczącej praktyki życia chrześcijańskiego konkretnej grupy zawodowej, refleksja nad szczegółowymi zagadnieniami czyniona była w oparciu o znany w teologii praktycznej i katolickiej nauce społecznej paradygmat metodologiczny, a zarazem zasadę pastoralną: widzieć – oceniać – działać. Takie podejście jest wyraźnie obecne szczególnie w rozdziale pierwszym opisującym kontekst formacyjny oraz w rozdziale piątym, w którym zostały omówione konkretne działania służące formacji moralnej.

Odnosząc się do realizacji zamierzonego celu warto podkreślić wnikliwą, wieloaspektową analizę **współczesnych uwarunkowań formacji moralnej**. Autor sygnalizuje zmiany, które pojawiły się w polskiej rzeczywistości z związku z transformacją ustrojową. Zwraca uwagę na konieczność identyfikowania trudności w wychowaniu moralnym, które powinno dokonywać się w harmonijnej współpracy podstawowych środowisk wychowawczych: rodziny, szkoły i wspólnoty religijnej. Wśród ważnych pytań, które prowokuje ten fragment rozważań jest faktyczny wpływ lekcji religii w szkole na kształtowanie prawidłowych ocen i dojrzałych postaw moralnych. Natomiast ukazując szerszy kontekst kulturowy, który wpływa na kształtowanie się etosu poszczególnych grup zawodowych, Kandydat skupia się na dwóch zagadnieniach. Pierwszym z nich jest wpływ osłabienia lub wręcz negowania znaczenia obiektywnej prawdy na rozwiązywanie problemów etycznych. Drugim zagadnieniem jest pogłębiające się zjawisko sekularyzmu, który niejako separuje codzienną moralność od deklarowanej wiary i skutecznie ogranicza horyzont poszukiwania odpowiedzi na pytanie o dobro i zło jedynie do rozumu, któremu człowiek i tak coraz mniej ufa. W ten sposób Autor ukazuje złożony klimat kulturowy, który charakteryzuje relatywizm moralny oraz zanik poczucia grzechu. Podkreśla przy tym, że bez realistycznego i aktualizowanego spojrzenia na te okoliczności trudno będzie podjąć skuteczne działania formacyjne.

Idąc za powszechną opinią teologów moralistów, że formacja moralna koncentruje się na **formacji sumienia**, Kandydat zwraca uwagę, że współczesny „kryzys prawdy” wiąże się ze zmianami w samym rozumieniu sumienia. Ponieważ teoria stanowi fundament działań praktycznych, dlatego Autor wskazuje na konieczność powrotu do **biblijno-teologicznej interpretacji sumienia**. W zaproponowanym przez niego syntetycznym ujęciu podkreślić należy jasne uporządkowanie analizowanych treści Starego Testamentu przede wszystkim wokół biblijnej kategorii serca oraz Nowego Testamentu wokół wypowiedzi Jezusa i św. Pawła.

Interesującym i oryginalnym dopełnieniem biblijnego fundamentu interpretacji sumienia są rozważania prowadzone w **perspektywie trynitarnej**. W ich świetle ludzkie sumienie jest darem Boga Ojca, który pozwala uzgodnić wybory i decyzje moralne z nauczaniem Syna Bożego dzięki światłu i mocy Ducha Świętego. Ten fragment refleksji nad sumieniem uzasadnia potrzebę dowartościowania czynnika łaski Bożej w działaniach służących formacji moralnej.

Warto zwrócić uwagę na zagadnienie zamykające tę część naukowych rozważań, a mianowicie na **profetyczne znaczenie sprzeciwu sumienia**. Ilustruje ono, jak Autor odnosi się w swoich rozważaniach nad sumieniem do bieżących dyskusji i sporów zogniskowanych wokół tzw. **klauzuli sumienia**. Podjęcie tej kwestii jest szczególnie ważne dla pracowników służby zdrowia, którzy znajdują się na pierwszej linii dramatycznych zmaganiań – jak to określał św. Jan Paweł II – między cywilizacją życia a cywilizacją śmierci.

Z tej racji kolejny rozdział posłużył przypomnieniu o **tożsamości pracowników służby zdrowia**, których powołaniem jest służyć życiu oraz podkreśleniu konieczności ich formacji moralnej w świetle Ewangelii życia. W tym fragmencie rozważań Kandydat w sposób analityczny odwołał się do współczesnego nauczania Kościoła na temat wartości życia ludzkiego, ukazu-

jąc je jako najbardziej podstawowy dar Boga oraz podejmując kwestię choroby, cierpienia i śmierci w perspektywie życia wiecznego.

Niewątpliwym *novum* książki jest szerokie włączenie w refleksję teologicznomoralną spojrzenia pastoralnego i praktycznego, na co przyjdzie zwrócić jeszcze uwagę, czego wyrazem są dwa kolejne rozdziały pracy. W ten sposób Kandydat zaprasza do dyskusji zarówno teologów podejmujących kwestie duszpasterskie, jak i księży, którzy na co dzień podejmują działania formacyjne. W aspekcie eklezjalnym nie tylko ukazuje formację moralną jako zadanie duszpasterstwa służby zdrowia, ale nade wszystko akcentuje znaczenie sakramentów jako źródła Bożej łaski warunkującej owocne działania formacyjne. Dopełnieniem spojrzenia w perspektywie nadprzyrodzonej jest wskazanie na znaczenie wzorów osobowych poprzez odwołanie się do przykładu konkretnych osób reprezentujących środowisko medyczne, zwłaszcza świętych i błogosławionych lekarzy i pielęgniarek. Istotnym postulatem, który wybrzmiewa w tym fragmencie rozważań jest lepsze wykorzystanie możliwości duszpasterstwa ogólnego, by szerzej ukazywać wzory osobowe, m.in. szlachetnych Polaków w służbie zdrowia oraz z większym zaufaniem angażować w działania formacyjne wiernych świeckich.

Zwłaszcza w ostatnim rozdziale książki została podkreślona **rola katolików świeckich** jako szczególny motyw nadziei w odniesieniu do formacji moralnej pracowników służby zdrowia. Kandydat odwołał się tu do konkretnych dobrze zorganizowanych działań, które ilustrują eklezjalny zmysł laikatu oraz umiejętność włączania rozumu i wiary w działania kształtujące etos pracowników służby zdrowia. Zasygnalizował też potrzebę refleksji nad lepszym wykorzystaniem **nowych technologii komunikacyjnych**, które mogłyby w jakimś stopniu pomóc w formacji dokonującej się nade wszystko w bezpośrednich osobistych relacjach. Wskazanie na wybrane przykłady obecności treści formacyjnych na „cyfrowym kontynencie” może być pozytywnym impulsem dla osób odpowiedzialnych.

Warto w tym miejscu raz jeszcze podkreślić **praktyczno-aplikacyjny charakter analiz**, który towarzyszy Autorowi przez cały tok naukowego dyskursu. Wpisuje się on dobrze w pożądaną we współczesnej nauce polskiej użyteczny wymiar badań także w odniesieniu do nauk humanistycznych czy teologicznych, z drugiej zaś sprawia, że recenzowane studium nie jest tylko kolejnym przyczynkiem o wysokim stopniu uogólnienia, ale mimo wszystko może być postrzegane jako uporządkowane kompendium doktrynalne i pastoralne, a zarazem formacyjne, dotyczące etycznych aspektów zawodu (powołania) pracowników służby zdrowia, w którym nieobcy jest wymiar *praxis*. To niełatwe sprzęgnięcie obu powyższych perspektyw postrzegam za niezwykle wartościowe i nowatorskie.

Podsumowując uwagi dotyczące tzw. książki profesorskiej Kandydata, należy stwierdzić, że stanowi ona **oryginalny i twórczy wkład** w teologiczną refleksję nad jednym z podstawowych zadań, które służą integralnemu rozwojowi osoby ludzkiej, jakim jest formacja moralna. Bezpośrednio dotyczy ona środowiska zawodowego pracowników służby zdrowia, na których wskazuje przywołany w tytule Hipokrates. Trzeba równocześnie zauważyć, że wiele zagadnień omówionych w książce, zwłaszcza teologiczna interpretacja sumienia, ale także praktyczno-duszpasterskie ujęcie formacji moralnej, ma charakter

uniwersalny. Ukazane w sposób wieloaspektowy, a jednocześnie syntetyczny stanowią nie tylko zachętę do osobistych przemyśleń, ale także do podjęcia konkretnych działań.

II. Ocena pozostałych osiągnięć naukowych

Po tej dość szczegółowej ocenie tzw. książki profesorskiej, która jednoznacznie ukazała wysoką jakość warsztatu naukowego Kandydata, można już znacznie ogólniej przyrzeć się jego pozostałym osiągnięciom i dorobkowi naukowemu od uzyskania habilitacji. Jego analiza wskazuje na ciągły rozwój naukowy i dalsze krystalizowanie się zainteresowań, poglądów i sposobów interpretacji Autora. Dość szeroko ukierunkowane zainteresowania Kandydata – na co przyjdzie zwrócić jeszcze uwagę – z jednej strony nie odbiły się na jakości badań i głębi czynionej refleksji, z drugiej zaś pozwoliły mu pokazać kompetencję w wielu kwestiach istotnych dla dyskursu teologicznomoralnego i bioetycznego.

Omawiany dorobek jest znaczny nie tylko w sensie ilościowym, ale także jakościowym. Nie lekceważąc całości tego dorobku, wydaje się, że warto skoncentrować się nade wszystko na publikacjach ściśle naukowych i rozprawach. Nie sposób je jednak wszystkie z osobna scharakteryzować, stąd ich walter zostanie zaprezentowany z podziałem na szersze obszary badawcze, które można dostrzec w naukowej twórczości Kandydata. N.B. już możliwość ich wyodrębnienia wskazuje na wspomniane uprzednio szerokie *spectrum* prowadzonych przez niego badań naukowych oraz potwierdza, że nie jest on „specjalistą od jednego tematu”.

Niewątpliwie głównym przedmiotem twórczości naukowej Kandydata, jest **problematyka sumienia**, podjęta obok omówionej wyżej tzw. książki profesorskiej m.in. w następujących tekstach: *Sumienie jako przymiot intelektu czy nakaz pochodzący od Boga?*; *Obrona życia ludzkiego jako kwestia prawego sumienia* oraz *Problem sumienia – kilka uwag o źródłach teologicznej refleksji nad rozpoznaniem dobra i zła*. W publikacjach tych zwraca on uwagę umiejętne łączenie zdroworozsądkowego namysłu etycznego z argumentacją religijną oraz wycucie aktualnych problemów społecznych. Warto w tym miejscu podkreślić, że ks. dr hab. Wanat jest w tej chwili jednym z najwybitniejszych teologów sumienia w Polsce, twórczo rozwijając dorobek naukowy w tym zakresie swoich mistrzów ks. prof. Seweryna Rosika i ks. prof. Janusza Nagórnego.

Innym nurtem badawczym Kandydata jest **sakramentologia moralna**, zwłaszcza w zakresie sakramentu pokuty i pojednania. Od początku drogi naukowej publikował on artykuły z tej dziedziny, koncentrując się zwłaszcza nad osobą spowiednika i jego zadaniem, także pod kątem formacyjnym. Wiele jego tekstów w tym przedmiocie jest cenionych jako wysokiej jakości pomoce w formacji kapłańskiej i spowiedniczej. Refleksja naukowa Kandydata w tej materii odznacza się z jednej strony silnym osadzeniem w Magisterium Kościoła, z drugiej zaś charakteryzuje się swoistym dynamizmem dzięki ciągłej aktualizacji wykorzystywanych źródeł i ich interpretacji w kontekście przemian społeczno-kulturowych oraz osiągnięć współczesnych nauk o człowieku. Wśród wiodących tekstów trzeba wymienić monografie: *Troska Benedykta XVI o kapłanów jako szafarzy sakramentu miłosierdzia*; *Spowiednik jako uczestnik re-*

wolucji czułości. Na marginesie encykliki „*Evangelii Gaudium*” Papieża Franciszka oraz bardzo liczne recenzje publikacji poświęconych tematyce spowiedzi. Pokazują one, że Kandydat nie tylko na bieżąco śledzi rozwój wiedzy na ten temat, ale potrafi się od razu do niej ustosunkować, co czyni go pożądanym ekspertem w tej dziedzinie. Obok publikacji na temat sakramentu pokuty, należy wspomnieć o dwóch monografiach wieloautorskich poświęconych sakramentowi chrztu, które były związane z 1050. rocznicą Chrztu Polski oraz o rozważaniach na temat sakramentu małżeństwa. Te ostatnie są dowodem włączenia się w niekiedy burzliwą dyskusję naukową, którą wywołała adhortacja papieża Franciszka „*Amoris laetitia*”: *Searching for People and Accompanying them on their Journey Back. Notes on the margins of the Pastoral Guidelines for Exhortation Amoris Laetitia of the Polish Episcopal Conference.*

Ważne miejsce w naukowej twórczości Kandydata zajmuje **problematyka bioetyczna**. Także ten nurt badań jest twórczym rozwinięciem zainteresowań naukowych rozwijanych już przed habilitacją. Kandydat prezentuje się tu jako uważny i aktywny uczestnik współczesnych sporów bioetycznych, charakteryzujący się analitycznym odniesieniem do Magisterium Kościoła w tym zakresie. Przykładem takiego podejścia badawczego są teksty: *Dar życia ludzkiego – cud miłości Bożej czy cud biomedycyny?*; *Odpowiedzialne rodzicielstwo w dobie absolutyzowania wolności* oraz *Problematyka śmierci i umierania w Nowej Karcie Pracowników Służby Zdrowia*.

Obok wyżej wskazanych obszarów badawczych, należy zwrócić uwagę także na obecność innych zagadnień w publikacjach Kandydata. Sytuują się one w obszarze **teologii moralnej fundamentalnej** i **aretologii katolickiej**, a dotyczą m.in. kształtowania postaw moralnych w perspektywie celu życia ludzkiego. Tematyka ta zawarta jest w następujących publikacjach: *Zwyczajna świętość*; *Świadectwo wiary*; *Sprawiedliwość dzięki miłości w świetle encykliki Benedykta XV Deus Caritas est*; *Chrześcijańska roztropność. Porzucana czy porzucana?*; *The Timeless Nature of the Moral Message of St. John Paul II's Pilgrimages to Croatia*. Jak już wspomniano, publikacje te dobrze ilustrują i potwierdzają szeroki zakres zainteresowań teologicznych Kandydata.

Zamykając tę część oceny osiągnięć naukowych Kandydata, warto uwypuklić także jego wieloletnią współpracę z licznymi redakcjami czasopism teologicznych w charakterze recenzenta oraz członkostwo w radzie naukowej rocznika „*Perspectiva*”. Efektem tej współpracy jest kilkadziesiąt recenzji artykułów dla czasopism teologicznych: „*Family Forum*”, „*Roczniki Teologiczne*”, „*Sosnowieckie Studia Teologiczne*”, „*Studia Gdańskie*”, „*Studia Pelplińskie*”, „*Forum Teologiczne*”, „*Studia Nauk Teologicznych PAN*”, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”, „*Teologia i Moralność*”.

- b) doświadczenie w kierowaniu zespołami badawczymi realizującymi projekty finansowe w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych lub odbyła staże w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych lub prowadził prace naukowe w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych:

Jeśli chodzi o spełnienie powyższych wymagań określonych przez Ustawodawcę należy przede wszystkim zwrócić uwagę na uczestnictwo Kandydata

w dwóch projektach naukowych o charakterze międzynarodowym realizowanych w Hiszpani i Austrii: *Bible, Hermeneutics and Morality* oraz finansowany ze środków statutowych UMK projekt *Hipokrates i sumienie*.

Koncepcja i realizacja projektu *Bible, Hermeneutics and Morality* odnosi się bezpośrednio do dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej „Biblia i moralność. Biblijne korzenie zachowań chrześcijańskich” (2008), w którym zaproponowano konkretną metodologię wykorzystania Biblii w refleksji moralnej. Działaniom tym należy nadać wymiar interdyscyplinarny, odwołując się zarówno do osiągnięć nauk filozoficznych (etyka, antropologia filozoficzna, filozofia kultury, filozofia tomistyczna), jak i nauk społecznych i teologicznych (patrologia, teologia moralna). Trzeba zauważyć, że zaproponowana tam metodologia, której ostatecznym celem jest rozwijanie integralnej biblijnej hermeneutyki moralności (hermeneutyki teologicznomoralnej), nie została jeszcze sprawdzona w praktyczny sposób w rozwiązywaniu problemów etycznych i moralnych, co nadaje badaniom podjętym przy realizacji powyższego projektu wymiar pionierski.

W ramach jego realizacji Kandydat jako kierownik Katedry Teologii Moralnej podjął współpracę z Katedrą Teologii Moralnej Uniwersytetu św. Damazego w Madrycie oraz odbył staż naukowy w ramach Programu Erasmus + na tamtejszym uniwersytecie, co zainicjowało współpracę między katedrami Teologii Moralnej na obu wydziałach, a także stało się przyczynkiem do utworzenia zespołu badawczego teologów i naukowców różnych specjalności (biblistów, etyków i moralistów), podejmującego naukową refleksję nad moralnym przesłaniem Biblii. Uniwersytet św. Damazego stał się równocześnie partnerem zagranicznym projektu.

Z kolei projekt naukowy „Hipokrates i sumienie” łączy się bezpośrednio z przygotowaniem książki profesorskiej. Ważnym jego ogniwem był dwukrotny pobyt studyjny (2015 i 2017) połączony z kwerendą naukową na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wiedeńskiego oraz na Uniwersytecie Medycznym w Wiedniu, w czym niemałą zasługę ma uczestnictwo Kandydata w stowarzyszeniu naukowym *Bioethicists in Central Europe* z siedzibą w Wiedniu.

- c) osiągnięcia w opiece naukowej - uczestniczył co najmniej raz w charakterze promotora w przewodzie doktorskim zakończonym nadaniem stopnia oraz raz w charakterze promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim zakończonym nadaniem stopnia lub uczestniczył w charakterze promotora w otwartym przewodzie doktorskim oraz dwa razy w charakterze recenzenta w przewodzie doktorskim lub przewodzie habilitacyjnym lub postępowaniu habilitacyjnym:

Kandydat podaje w Ankiecie (A.5.2), że był promotorem w jednym zakończonym przewodzie doktorskim (ks. mgr Andrzej Piernikarczyk, *Błogosławiona Maria Marta Wiecka jako wzór świętości osób pełniących dzieła miłosierdzia*, obrona 2016) na Wydziale Teologicznym UMK oraz jest promotorem w dwóch otwartych przewodach (ks. mgr Dariusz Kułakowski, *Duchowość małżeńska według materiałów formacyjnych Stowarzyszenia Wiernych „Spotkania Małżeńskie”* oraz ks. mgr Wojciech Retman, *Posługa duchowa osobom przebywającym w hospicjum w Domu Sue Ryder*). Kandydat był również recenzentem 13 rozpraw doktorskich oraz w 2 przewodach habilitacyj-

nych. Przygotował też 1 opinię w postępowaniu habilitacyjnym. Warto podkreślić, że Kandydat jako recenzent zapraszany był przez wszystkie znaczące ośrodki teologiczne w Polsce, co świadczy o jego wyrobionej pozycji w środowisku naukowym.

Wskazane osiągnięcia w zakresie opieki naukowej **w pełni spełniają** warunki określone przez Ustawodawcę w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

Konkluzja: stanowisko recenzenta w sprawie nadania tytułu profesora
ks. dr hab. Zbigniewa Wanata, prof. UMK.

Po zapoznaniu się ze złożonym wnioskiem i załącznikami, recenzent wyraża swoje przekonanie, że złożony wniosek jest kompletny pod względem formalnym i merytorycznym oraz, że odpowiada wymogom stawianym w art. 26 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (*Dz. U. Nr 65 poz. 595 z 14 marca 2003 z późn. zmianami*) w postępowaniu o nadanie tytułu profesora w dziedzinie nauk technicznych. W związku z powyższym, recenzent udziela swoje poparcie dla wniosku o nadanie ks. dr hab. Zbigniewowi Wanatowi, prof. UMK tytułu profesora nauk teologicznych.

prof. dr hab. Jerzy Gocko SDB

Przemyśl, 1 lutego 2020 r.